

Een gastcollege over ons/mijn praktisch-theologisch bezig zijn in maatschappij, kerk en cultuur.
Universitaire faculteit voor protestantse godgeleerdheid te Brussel.
Woensdag 24 maart 1999.

door Jurjen Beumer

(westerse) cultuur	apostolaat / evangelistiek	cultuurfilosofie - cultuurtheologie
samenleving	diaconaat	praktische theologie en ethiek
religie, godsdienst, kerk	(christelijke) mystiek	systematische theologie
empirie	praxis	bezinning

1.
Mijn dagelijkse werk is de (diaconale) praxis van elke dag. Ik wil graag beginnen met iets te vertellen over het (nieuwe) diaconaat, over ons werk van Stem in de Stad in Haarlem. ¹

2.
Theologie zie ik graag als (gelovige) reflexie op de praxis; je doet iets in samenleving en kerk en je 'mixt' dat met de bijbelverhalen en de geloofstraditie. Theologie is dus niet voorgegeven of voorhanden maar gebeurt. Het laatste hoofdstuk van mijn boek *Pleisterplaatsen* probeert dit in kaart te brengen als een soort diaconaal huiswerk aan mijzelf en anderen. Ik wil graag ingaan op wat ik graag noem het denken (en handelen) van buiten naar binnen. ²

3.
De genoemde bezinning en reflexie staat niet op zich, maar voltrekt zich in een zeer specifieke maatschappelijke en culturele context. Het verdisconteren van het maatschappelijk gegeven stond zeer centraal in mijn opleiding, de culturele component veel minder (helaas). Op dit moment ben ik zeer geïnteresseerd in deze culturele component, ook omdat het benadrukken van het maatschappelijk-politieke buitengewoon voorspelbaar kan zijn. De samenleving is veel complexer dan ik/men dacht, die is niet te vangen in een politiek schema of een maatschappij-kritische ideologie. ³

Als vanzelf kom je dan terecht bij de cultuurfilosofie en een pleidooi voor zoiets als cultuurtheologie. Postmoderne ideeën (zowel filosofisch als theologisch geformuleerd) spreken mij aan. Ik voel me verwant met theologen als Erik Borgman, Frans Maas, Frits de Lange, Ilse Bulhof en Renée van Riessen. ⁴ Soms heb ik het idee dat ik deze opvattingen min of meer bij me draag. Ik spreek graag over een

---

¹Volgende week verschijnt mijn nieuwe boek, *Reikhalzend. Spiritualiteit uit het hart van de stad*, Baarn 1999.

²Zie mijn, *Pleisterplaatsen. De spiritualiteit van de diaconale gemeente en parochie*, Baarn 1994.

³Niet een linkse en laat staan een rechtse (links produceert utopieën, rechts herhaalt gisteren: ik woon graag in utopieën).

⁴Erik zegt dat hij 'niet zozeer een postmoderne theologie zal bepleiten, maar veeleer een theologie die bewust deel is van het postmoderne.' Postmodern is voor hem een nieuw *ervaren* van het moderne – waardoor met een nieuwe intensiteit 'haar ambivalenties, paradoxen en aporieën indringend zichtbaar worden.' Erik Borgman, Na de grote verhalen. Theologiseren vanuit de postmoderne ervaring, in: M. Kalsky e.a. *Herfstij van de moderne tijd*, Nijmegen 1995, 14.

intuïtieve theologie (trend en cultuurgevoelig).⁵ Tijdens mijn colleges in Kampen proberen we elkaar te trainen in deze gevoeligheid. Wat zijn dominante factoren in de cultuur (inhoudelijk èn praktisch)? Waar komen ze vandaan? Waarom wij als theologen en aanstaande pastores hier alert op moeten zijn? Etc

- heeft Barth voldoende aandacht gehad voor de eigenheid van de cultuur? of meende hij in een allesomvattende greep (de christologie) de gehele empirie (zie schema) te kunnen duiden; men zei hierover wel eens dat het een dogmatisch 'huis zonder deuren' waar je eigenlijk niet binnen kunt komen maar al binnen moet zijn?
- is rk-theologie (Schillebeeckx o.a.) niet ruimer door haar grotere waardering voor de schepping? ontdek ik opnieuw de cultuurtheologen Gerard Rothuizen en Okke Jager (kunst, literatuur, film, ballet, sculptuur e.a.)
- ik wil kort ingaan op mijn experiment om te denken (en te handelen) vanuit de incarnatie; steeds meer denk ik dat dit de consequentie is van mystieke theologie

4.

In de mystiek komen voor mij veel (niet alle) lijntjes samen.⁶ Haar insteek door middel van de zogenaamde 'negatieve theologie' voorkomt dogmatisme (alles in één greep) en raakt aan het hedendaagse postmoderne. Derrida, Lyotard e.a. zijn als filosofen nogal bezig met mystici. Het feit dat 'God' principieel onkenbaar en ondenkbaar is en toch meespeelt (hoe?) zet de theologie onder een grote en fantastische spanning en schept creativiteit. Ik wil hier enkele passages lezen uit een meditatief essay.⁷ Bovendien vraagt de mystiek aandacht voor 'de ziel' (een verwaarloosde factor in progressieve theologie), de zoektocht van de enkeling, de zin en onzin van het concrete mensenbestaan. Kortom, het gaat over jou en niet louter over structuren (in samenleving en kerk). Wie nu zegt dat mystiek te personalistisch is slaat haar geweldige maatschappijkritiek over.⁸

Ieder maatschappelijke thematiek heeft een spirituele component (en omgekeerd). 'Hoe dieper ik kom in het hart Christus, hoe dieper ik kom in het hart van de wereld.' (Henri Nouwen⁹)

In het gebed (de meditatie, de contemplatie), zeggen nagenoeg alle mystici, komen de beide lijnen (het maatschappelijke en het persoonlijke) samen, worden daarin opgedragen aan de Eeuwige en komen vruchtbaar terug. Handelen is nu geen moeten meer, maar het wordt een mogen (je mag). De dwang verdwijnt (want je moet niks) en de ethiek krijgt een glans van vreugde.

5.

Mystiek en spiritualiteit worden pas 'live' wanneer je je een tijd lang inlaat met zo'n mystiek figuur. Ik deed het met een aantal, o.a. Dag Hammarskjöld. Ik ontdekte hoe zij zich voortdurend bewegen in bovenstaande velden. Ze doen er verslag van in hun eigen taal en klankkleur en nodigen ons uit om ook op reis te gaan: 'onrustig zoeken naar God' en te ontdekken dat 'de langste reis de reis naar binnen is'.

---

⁵Zie mijn, *Mijnzingen op de drempel. Een essay over godsdienstig-theologische trends*, in: Jurjen Beumer (red.), *Zo de ouden zongen. Leraar en leerling zijn in de theologie-beoefening (tussen 1945 en 2000)*, Baarn 1996, pp.221-235.

⁶Zie mijn, *Intimiteit & Solidariteit. Over het evenwicht tussen dogmatiek, mystiek en ethiek*, Baarn 1993.

⁷Zie mijn, *Nooit heb ik niets met jou*, in: A. van Harskamp e.a., *De religieuze ruis in Nederland. Thesen over de versterving en de wedergeboorte van de godsdienst*, Zoetermeer 1993, pp. 123-131.

⁸Met name D. Söller, *Mystiek en Verzet*, Baarn 1998

⁹Zie mijn boek (biografie) over Nouwen, *Onrustig zoeken naar God. De spiritualiteit van Henri Nouwen*, Tiel 1996

Haarlem 22/3/99
(bestand brussel / dir art)

---

¹⁰Jurjen Beumer, *De langste reis is de reis naar binnen. Het politiek-mystieke leven van Dag Hammarskjöld*, Baarn 1997 (derde druk 1998)